

Dünyanı və bizi 2026-da nələr gözləyir?

Ekoloji vəziyyət deyir ki, pis günlər geridə qaldı, qarşıda bizi daha da pis günlər gözləyir...

İnsan faktorunun təsiri ilə ildən ilə daha da pisləşən iqlim dəyişikliyi 2025-ci ildə rekord həddə çatan üç ən isti ildən biri kimi yadda qaldı. Həmçinin, sənayeləşmədən əvvəlki dövrlərdən bəri üç illik temperatur ortalaması ilk dəfə olaraq 2015-ci il Paris Sazişində istiləşməni 1,5 dərəcədən çox məhdudlaşdırmamaq barədə müəyyən edilmiş həddi aşdı. Mütəxəssislər deyirlər ki, Yer kürəsini bu həddən aşağıda saxlamaq ekosistemi xilas edə və dünyada fəlakətli ekoloji məhvini qarşısını ala bilər. Ötən həftə Avropada dərc edilən "World Weather Attribution" tədqiqatçılarının təhlili, dünyanın hər yerində insanların istiləşən planetin yaratdığı təhlükəli ekstremal vəziyyətlərdən əziyyət çəkdiyini qeyd edir. Tədqiqatçılar planeti istiləşdirən istixana qazlarını atmosfərə göndərən səbəbin neft, qaz və kömür kimi qazıntı yanacaqlarının olduğunu qeyd etdilər.

"World Weather Attribution"-in (WWA) həmtəsisçisi və London İm-

perial Kollecinin iqlim üzrə alimi Friederike Otto Associated Press-ə bildirib ki, əgər biz qalıq yanacaqlarının yandırılmasını tezliklə dayandırmasaq, istiləşmənin qarşısını almaq mümkün olmayacaq: "Bu il müşahidə etdiyimiz istilik dalğaları bu gün iqlimimizdə olduqca çox baş verən hadisələrdir, insanların yaratdığı iqlim dəyişikliyi olmasaydı onların bir çoxu demək olar ki, baş verməzdi."

Ekstremal təbiət hadisələri hər il minlərlə insanın ölümünə və milyardlarla dollar ziyanına səbəb olur. WWA alimləri 2025-ci ildə 157 ekstremal təbiət hadisəsini ən ağır ekoloji hal kimi təsnif ediblər. Bura WWA-nın 2025-ci ildə dünyanın ən ölümcül ekstremal təbiət hadisələri olduğunu bildirdiyi təhlükəli istilik dalğaları da daxildir. Tədqiqatçılar 2025-ci ildə araşdırdıqları bəzi istilik dalğalarının iqlim dəyişikliyi səbəbindən on il əvvəlkindən 10 dəfə çox olduğunu bildiriblər.

Bu il noyabr ayında Braziliyada keçirilən Birləşmiş Millətlər Təşki-

latinın iqlim danışıqları qalıq yanacaqlardan imtina etmək üçün heç bir açıq plan olmadan başa çatdı və ölkələrin iqlim dəyişikliyinə uyğunlaşmasına kömək etmək üçün daha çox kapital vəd edilərsə də, bunun üçün daha çox vaxt lazım olacaq. Danışıqlar zamanı rəsmilər, alimlər və analitiklər Yer kürəsinin istiləşməsinin 1,5 dərəcə Selsi dərəcəni keçəcəyini etiraf etdilər.

Ümumi olaraq nəzər salsaq, fəlakətin qaçınılmaz olduğunu anlayan dünya ölkələri öz imkanları hesabına çənaət etmənin və ekoloji məhvini qarşısını almağın yollarını axtarırlar. Çin günəş və külək enerjisi də daxil olmaqla bərpa olunan enerji mənbələrindən sürətlə istifadə edir, eyni zamanda kömürə investisiya qoymağa davam edir. Getdikcə daha çox baş verən ekstremal hava şəraiti Avropada iqlim dəyişikliyi ilə bağlı tədbirlərə çağırışlar yaratsa da, bəzi ölkələr bunun iqtisadi artımı məhdudlaşdırdığını deyirlər. Bu arada, ABŞ-da Tramp administrasiyası ölkəni təmiz enerji siyasətindən uzaqlaşdıraraq kömür, neft və qazı dəstəkləyən tədbirlərə üstünlük verib. WWA təmsilçisi Otto deyir ki, bir çox ölkə fosil yanacaq sənayesindən öz maraqları üçün istifadə edərək bunu siyasi bir marağa çevirir".

2025-ci ilə boylananda məlum olur ki, əslində çox da xoş olmayan bir il geridə qoyduq. Ötən payız Cənub-Şərqi Asiyada baş verən siklonlar və daşqınlar 1750-dən çox insanın ölümünə və 25 milyard dolların (19 milyard funt sterlin) çox ziyanına səbəb oldu. Kaliforniyada baş verən meşə yanğınlarında ölənlərin sayı isə 400 nəfəri keçdi,

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə "ictimai və dövlət maraqlarının müdafiəsi" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb.

ziyan isə 60 milyard dollar oldu. Çində minlərlə insanın evindən didərgin düşdüyü dağıdıcı daşqınlar 30 insanın ölümünə, təxminən 12 milyard dollar ziyanına səbəb oldu.

"Christian Aid" xeyriyyə təşkilatının illik hesabatına görə, 2025-ci ilin ən ağır 10 təbii fəlakətinə görə sığorta itkilərinin məbləği 120 milyard dollardan çox olub. London İmperial Kollecinin atmosfer fizikası üzrə fəxri professoru Joanna Haigh, insan fəaliyyətinin nəticəsində yaranan iqlim böhranı səbəbindən zərərli hadisələrin tez-tez və intensiv şəkildə artmağa davam edəcəyini deyir: "Dünya artıq necə həll edəcəyimizi bildiyimiz bir böhran üçün getdikcə daha da çox qurban verir. Bu fəlakətlər "təbii" deyil, onlar davamlı qazıntıların aparılması, qalıq yanacaq istifadəsinin genişlənməsinin nəticəsidir".

Qeyd edilən hesabatda hər biri 1 milyard dollardan az ziyanla nəticələnən daha 10 böyük ekstremal təbiət hadisəsi də araşdırılıb. Filipində baş verən bir sıra tufan və qasırğalar 1,4 milyondan çox insanın evindən didərgin düşməsinə və 5 milyard dollar ziyanına səbəb olub. İl ərzində baş verən fəlakətlər dünyanın bütün bölgələrinə təsir göstərib. İrandakı quraqlıq Tehranın 10 milyon sakinini təxliyə təhlükəsi ilə üz-üzə qoydu. Aprel ayında Konqo Demokratik Respublikasında daşqınlar baş verdi, daha sonra may ayında Nigeriyada 700 nəfər öldü. Hindistan və Pakistandakı daşqın-

lar 1860-dan çox insanın ölümünə səbəb oldu, təxminən 6 milyard dollar zərər vurdu və tək-cə Pakistanda 7 milyondan çox insana təsir etdi. İnkişaf etmiş ölkələrdə rekord sayda yanğın baş verdi, Kanadada quraqlıq baş verdi və Şotlandiyada rekord istilər oldu.

Noyabr ayında keçirilən BMT-nin iqlim sammiti COP30-da varlı ölkələr yoxsul ölkələrin ekstremal hava şəraitinin təsirlərinə uyğunlaşmasına kömək etmək üçün mövcud maliyyə vəsaitinin üçqat artırılması barədə razılığa gəldilər. Lakin 2035-ci ilə qədər 120 milyard dollara çatacağı gözlənilən üçqat artım, inkişaf etməkdə olan ölkələri maliyyələşdirmək üçün yetərli olmayacaq. "Christian Aid"-in baş icraçı direktoru Patrik Vatt əlavə edib ki, ekstremal hava şəraitindən dəyən ziyanı tullantılarını azaldana və qazıntı yanacaqlarını tədricən dayandıran qədər artmağa davam edəcək. O bildirir ki, baş verən fəlakətlər, əgər dünya qazıntı yanacaqlarından istifadəni azaltmaq üçün keçidi sürətləndirməsə, qarşıda bizi nələrin gözlədiyini barədə bir xəbərdarlıqdır.

Qeyd edək ki, COP30-da, ölkələrin qazıntı yanacaqlarından tədricən imtina etməsi üçün yol xəritələri üzərində işə başlamaq cəhdi bütün ölkələr üçün məcburi bir vəzifə deyil, könüllü bir təşəbbüs statusuna endirildi.

Lalə Mehralı